

УДК: 343.9.02

DOI: <https://doi.org/10.32366/2709-9261-2021-2-2-19-28>

Джу́жа Олександр Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1347-4937>

Тичина Дмитро Михайлович,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9430-6101>

Сюравчик Валерій Григорович,
кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6376-779X>

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СВІТОВОЇ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ

Актуальність статті обумовлена потребою дослідження історичного аспекту, генезису віктимології, а також змісту її понятійного апарату, формулювання гіпотез та вдосконалення її наукового інструментарію. Віктимологічні поняття є відображенням найістотніших засобів і відносин, явищ і процесів, які безпосередньо пов'язані зі злочинністю. У статті окреслено проблемні аспекти щодо складного характеру понятійного апарату віктимології, унаслідок чого велика кількість понять неюридичного походження в кримінології становить небезпеку руйнування механізму юридичних оцінок і висновків щодо злочинності, її причин, особи злочинця і потерпілого, заходів запобігання. З'ясовано, що історичний аспект, генезис віктимології, а також зміст її понятійного апарату є динамічним процесом узгодження гіпотез і положень, думок і поглядів учених-кримінологів, віктимологів, юристів-практиків, соціологів і психологів, результати якого формують доктринальну основу віктимології. Висловлені позиції є спробою деякого впорядкування різноманітних наукових підходів до змісту окремих

елементів предмета віктимології, що, у свою чергу, формує мотивацію для подальшої дискусії представників вітчизняних і зарубіжних кримінологічних шкіл. Обґрунтування генезису та змісту понятійного апарату віктимології, окремих її теоретичних положень є невід'ємною частиною розробки концепції боротьби зі злочинністю і має не тільки наукове, а й важливе практичне значення.

Ключові слова: злочинність; кримінологія; віктимологія; історичні аспекти; генезис.

Постановка проблеми. Як окремий, самостійний напрям віктимологія виникла порівняно недавно. Її започаткування хронологічно пов'язують з періодом після Другої світової війни, яка забрала мільйони людських життів. Сама ж ідея про роль жертви в механізмі вчинення злочину не є новою. Її відображено в численних юридичних і літературних пам'ятках та інших джерелах, починаючи зі стародавніх часів. На рівні наукових досліджень віктимогенні передумови злочинів почали вивчати з другої половини 40-х років ХХ століття.

Поступово виокремився самостійний науковий напрям – віктимологія. Проте й нині немає єдності щодо визначення та трактування основних віктимологічних

понять і категорій, зокрема й щодо місця віктимологічних знань у системі наук загалом.

Вирішення питань захисту жертв злочинів вимагає нового підходу. Збільшення кількості жертв злочинів, невирішеність їхніх проблем призводять до появи нових, ще більш складних проблем, розв'язання яких можливе завдяки використанню потенціалу віктимології. Також протягом останніх років актуальність дослідження соціальних факторів віктимізації населення значно зросла, що пов'язано з прагненням соціальних наук виявити та пояснити сутність змін глобального масштабу, які наявні у світовому співтоваристві. Відбуваються процеси глибокої трансформації соціальної структури суспільства, змінюються параметри стратифікації і формуються її нові напрями, а також іншим, ніж раніше, убачається становище особистості в суспільстві й державі.

Активна розробка соціальної складової віктимолого-кримінологічного знання, комплексного вивчення факторів віктимності та віктимізації не тільки особистості, а й соціальних груп є одним з найбільш актуальних завдань сучасної кримінології. До того ж проблему криміногенної віктимізації соціальних груп не висвітлено повною мірою в кримінологічній літературі, що позначається на створенні науково обґрунтованої системи віктимологічного запобігання кримінальним правопорушенням. Таким чином, варто здійснити історичний екскурс щодо становлення та розвитку віктимології на теренах української кримінології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми наукової розробки понятійного апарату віктимології стали предметом дослідження та дискусій вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема Ю. М. Антоняна, Г. Гасера, М. І. Гернета, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, Г. Гентіга, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, А. І. Долгової, Е. Дюркгейма, Г. Еленбергера, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, С. М. Іншакова, О. Г. Кальмана, В. Є. Квашиса, О. М. Костенка, Н. Ф. Кузнецової, О. Г. Кулика, І. П. Лановенка, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, В. В. Лунєєва, Б. Мельденсона, Г. М. Міньковського, В. Я. Рибальської, Д. В. Рівмана, В. О. Тулякова, А. Фаттаха, Л. В. Франка, Д. Ф. Шелі, Г. Й. Шнайдера та ін.

Водночас ситуація, що склалася під впливом економічних, політичних, культурних, релігійних, глобалізаційних та інших соціальних та психологічних процесів, ставить перед вітчизняною кримінологією нові завдання та актуалізує потребу пошуку шляхів удосконалення понятійного апарату віктимології, з'ясування його якісних ознак та характерних відмінностей. Зазначене зумовлює актуальність цього дослідження.

Метою статті є з'ясування історичного аспекту, генезису віктимології, а також змісту її понятійного апарату, формулювання змісту концепцій її наукового інструментарію, особливостей тлумачення, взаємозв'язку з дефініціями кримінології та віктимології.

Виклад основного матеріалу. Доцільно акцентувати увагу на основних подіях, які вплинули на становлення світової віктимологічної думки.

1941 р.: Ганс фон Гентіг публікує статтю «Межа інтеракції між жертвами і злочинцями».

1947 р.: Бенджамін Мендельсон удосконалив термін «victimology» у своїх статтях, які вийшли друком у Франції.

1957 р.: у Великобританії Маргарет Фру запропонувала узаконити питання існування віктимології, а не дискутувати на цю тему.

1958 р.: Марвін Вольфган вивчав обставини середовища (оточення) загиблих від убивств жертв.

1964 р.: американський Конгрес провів слухання щодо проблем кримінальної віктимології з пропозицією закріпити її на законодавчому рівні.

1965 р.: Каліфорнія стає першим у США штатом, який прийняв і встановив спеціальний фонд відшкодування шкоди жертвам, які постраждали внаслідок скоєння злочину.

1966 р.: дослідницька група проводить загальнонаціональне опитування, щоб з'ясувати дані щодо злочинів, про які не повідомляли до поліції.

1967 р.: Президентська комісія США рекомендує криміналістам проводити дослідження жертв злочинів.

1968 р.: Стівен Шафер пише перший підручник про жертв злочинів.

1972 р.: Федеральний уряд США ініціює щорічне національне обстеження (опитування) щодо віктимізації жертв злочинів серед громадськості, щоб оприлюднити інформацію про вуличні злочини безпосередньо від самих жертв.

1973 р.: у Єрусалимі скликається перша міжнародна конференція віктимологів.

1976 р.: починає виходити друком перший науковий журнал, присвячений віктимології.

1979 р.: засновано Всесвітнє товариство віктимології.

1981 р.: Президент США Рональд Рейган у квітні проголошує «тиждень прав жертв».

1982 р.: Конгрес США приймає Закон про захист жертв та свідків, у якому запропоновано стандарти справедливого ставлення до потерпілих у рамках федеральної судової системи.

1983 р.: робоча група Президента США з питань жертв злочинів рекомендує зміни до Конституції, федеральних законів та законів окремих штатів, щоб гарантувати права жертв.

1984 р.: Конгрес США приймає Закон про жертв злочинів, який передбачає федеральні субсидії, державні програми компенсації та допомоги жертвам злочинів.

1985 р.: Генеральна Асамблея ООН одногolosно ухвалює резолюцію, яка закликає всіх членів поважати й поширювати права жертв злочинів та зловживань владою.

1986 р.: правозахисники вимагають прийняття конституційних поправок на федеральному та штатному рівнях, що гарантують права жертв злочинів.

1987 р.: Міністерство юстиції США відкриває Національний ресурсний центр для жертв злочинів у Роквіллі (штат Меріленд) для роботи інформаційних центрів.

1990 р.: Конгрес США приймає Закон про права жертв та реституцію.

1991 р.: Конгрес США ухвалює Закон про викрадення дітей батьками.

1994 р.: Конгрес США приймає Закон про насильство над жінками.

Отже, віктимологія у 1990-х роках помилково характеризується як ідеологія, що спонукає людей зупинитися на минулих віктимізаціях, а не виділяти її як окрему наукову дисципліну, яка об'єктивно вивчає жертв, їхні страждання та засоби відновлення.

Віктимологія – це міждисциплінарна сфера, яка розвивається завдяки дослідженням соціологів, кримінологів, психологів, соціальних працівників, політологів, лікарів, юристів, поліцейських, суддів, адвокатів та інших фахівців.

В академічному значенні віктимологія найкраще сприймається як підгалузь, спеціалізація кримінології, яка нарівні з іншими галузями вивчення як злочину, так і інших видів девіантної поведінки осіб (зловживання наркотиками, алкоголем, заняття проституцією), які можуть призвести до вчинення злочинів, заслуговує на спеціалізовані дисципліни, курси та власні підручники в закладах вищої освіти юридичного та психологічного спрямування.

Незважаючи на те, що віктимологія розвивається паралельно з кримінологією у багатьох аспектах, одні кримінологи вивчають зовнішні причини вчинення особами злочинів, а інші – концентруються на поглядах та мотивах правопорушників, щоб розкрити внутрішні першопричини злочинів. Віктимологи ж запитують, чому деякі фізичні та юридичні особи (наприклад суб'єкти господарювання) стають об'єктами злочинних посягань.

Як зазначають науковці, віктимологія – наука кримінологічна, хоча цілком правомірно використовувати і назву «кримінальна віктимологія», проте не слід тлумачити її буквально [1, с. 19].

Одними із засновників учення про жертву вважають німецького науковця Ганса фон Гентінга (1888–1974) та вченого із Румунії Бенджаміна Мендельсона (1900–1998). Робота Ганса фон Гентінга «Зауваження по інтеракції між злочинцем і жертвою» з'явилася у 1941 році, у ній уперше жертва є одним із причинних факторів злочину [2, с. 118].

Досліджуючи кримінальні справи, Г. Гентінг визначив, що жертва злочину не повинна розглядатися як пасивний об'єкт, тому що вона активний суб'єкт процесу криміналізації. Вона може піддаватися, сприяти або провокувати виникнення злочинної ситуації. «Якщо ми вважаємо, що є природжені злочинці, є і природжені жертви» [3, с. 304].

Учення про жертву, найбільш повно сформульоване кримінологом Г. Гентігом, багато в чому виконувало також соціальне замовлення. Свого часу Г. Гентіг зауважив, що в деякому сенсі жертва створює злочинця [4, с. 384]. Це зауваження не втратило актуальності й сьогодні. Аналіз багатьох злочинів свідчить, що дії злочинця, здавалося б, характеризуються зовсім не зухвалою поведінкою потерпілого в передзлочинній ситуації, а насправді більшою чи меншою мірою (іноді вирішальною) є результатом вкладу особи, якій завдано шкоду, у формування особистості злочинця.

Б. Мендельсона вважають автором назви «віктимологія». Він перший, хто запропонував виділити віктимологію як самостійну наукову дисципліну. У 1975 р. в монографії «Загальна віктимологія» учений розвинув віктимологічну концепцію, пов'язану зі створенням «клінічної» чи «практичної» віктимології, до змісту поняття якої мали бути включені не лише жертви злочинів, а й жертви природних катаклізмів, геноциду, етнічних конфліктів та війн [5, с. 17].

Не відокремлюючи питання про жертву злочину, Ч. Беккарія висловив багато думок із глибоким віктимологічним змістом. Зокрема, він убачав неправильним, коли «дехто вимірює важливість злочинів більше за гідність потерпілої особи, за їх значенням для суспільного блага». Ч. Беккарія стверджував, що справжнім мірилом злочинів є шкода, заподіяна ними суспільству, водночас надавав важливого значення й особистій безпеці приватних осіб [6, с. 192].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. роль жертви розглядали у своїх працях учені-юристи, кримінологи, психологи, філософи. Цей період «передісторії

віктимології» ретельно дослідив канадський професор Езза Абдель Фаттах у роботі «Віктимологія: що це таке?» (1967 р.) [7, с. 114].

Отже, унаслідок зростання рівня злочинності вчені та практики змушені були знаходити нові, більш ефективні, шляхи боротьби з нею, не торкаючись при цьому підвалин суспільного устрою. Крім того, розвиваючи теорію жертви злочину щодо виявлення провокуючої, винної ролі потерпілого в генезисі злочину, тогочасна юстиція отримала додаткові можливості у зручних для неї випадках перекладати всю вину на жертву злочину [8, с. 13].

Водночас віктимологія в цілому, коли досліджуються всі аспекти проблеми, неминуче мала сприяти розробці питань, пов'язаних із захистом жертви і відшкодуванням шкоди у разі навіть незначної участі органів держави. Віктимологія із самого початку була прогресивним явищем у кримінологічній науці, оскільки об'єктивно створювала умови для відомої їй гуманізації, з одного боку, і розкриття глибинних суперечностей постіндустріального суспільства – з іншого [9, с. 12–13].

Становлення віктимології переконливо свідчить про перспективність вивчення чинника жертви для вирішення проблем не тільки кримінології, а й усього спектра кримінальних наук. До середини ХХ ст. головним предметом наукових досліджень у сфері запобігання злочинам були сам злочин, злочинність як соціальне явище та злочинець, що цілком закономірно. Але для практичної діяльності з розкриття і розслідування злочинів цього виявилось недостатньо. Саме потреби практики спонукали фахівців звернутися до особи потерпілого (жертви) як до джерела інформації про злочин і необхідного елемента реконструкції події злочину. А це вже галузь криміналістики, і саме фахівці цієї науки одними з перших серйозно зацікавилися феноменом жертви. Проте цей інтерес до встановлення істини у справі залишається й донині. Передісторія злочину, психологія жертви і все, що стосується жертви як особи, містилося тоді тільки в межах криміналістичної методики і тактики [10, с. 105].

Віктимологію розглядають у широкому та вузькому сенсі. У першому значенні вона охоплює не тільки право і кримінологію, а й психологію, соціологію та психіатрію. У вузькому розумінні віктимологія становить інтерес, крім кримінології, для кримінального права, кримінального процесу, кримінально-виконавчого права, криміналістики, судової психології, судової психіатрії [11, с. 7].

Дослідження віктимологів зосереджено на виявленні джерел вразливості до кримінального нападу, а також причин та умов, які сприяють проявам у деяких жертв необережних дій і поведінки або навіть підбурювання до злочину.

Кримінологи визнають, що частина людей іноді порушують певні закони (особливо в підлітковому віці), але переважно вони дотримуються вимог законодавства, лише деякі з них учиняють злочинні діяння і стають правопорушниками та злочинцями.

Віктимологи розуміють, що кожен може зазнати нападу, опинившись не в тому місці і в неналежний час, але здивовані, чому певні особи знову і знову стають жертвами своїх необачних дій.

Як соціологи, так і кримінологи та віктимологи наголошують на дотриманні належних методів збору та інтерпретації віктимологічних даних. Кримінологи збирають та аналізують інформацію про осіб, які вчиняють протиправні дії, про їхній вік і соціальний статус. Віктимологи переглядають статистичні дані щодо віку, соціального походження та психологічного стану людей, яким заподіяно шкоду протиправною діяльністю.

Кримінологи застосовують свої висновки для розробки заходів та стратегій запобігання злочинам; віктимологи використовують виявлені ними закономірності та тенденції для розробки та випробування тактики зменшення ризику особи стати жертвою злочинних дій.

І кримінологи, і віктимологи вивчають, як насправді працює система кримінального судочинства, на відміну від того, як система повинна працювати відповідно до нормативних актів законодавства та судових рішень. Подібно до того, як кримінологи ретельно досліджують, як потрібно поводитися з підозрюваними, обвинуваченими та засудженими, віктимологи з'ясовують, як необхідно поводитися із жертвами злочинів поліцейським, прокурорам, захисникам, суддям та працівникам кримінально-виконавчої служби.

Кримінологи оцінюють потреби правопорушників у консультуванні, психотерапії, додатковій освіті, професійному навчанні та лікуванні від наркоманії. Крім того, кримінологи дають оцінку ефективності різноманітних програм реабілітації, що пропонуються особам, які перебувають під вартою, чи засудженим і мають на меті знизити рівень рецидиву.

Так само віктимологи хочуть діагностувати емоційні проблеми, що виникають у людей після того, як злочинними діями їм заподіяно шкоду, та перевірити корисність програм, спрямованих на полегшення їхнього відновлення. Кримінологи намагаються розрахувати соціальні та економічні витрати в результаті злочинної діяльності для громадян або для суспільства в цілому. Віктимологи підраховують особисті втрати та витрати, яких зазнають люди внаслідок актів насильства, крадіжок, шахрайства чи інших злочинних зазіхань [12].

Кримінологія та віктимологія відрізняються кількома важливими аспектами. Кримінології кілька сотень років, тоді як віктимології лише кілька десятиліть. Кримінологи домовляються між собою, що їм слід обмежити свої дослідження незаконною діяльністю, а не всіма формами соціальних відхилень, які не порушують закон.

Віктимологи не можуть досягти консенсусу щодо відповідних меж своєї галузі. Деякі віктимологи стверджують, що кримінальна віктимізація не повинна бути єдиним різновидом її систематичного вивчення. Вони мають на меті прийняття більш широкого кола проблем, до якого належить дослідження про жертви політичних режимів, техногенних катастроф (наприклад війна та голод), стихійні лиха (наприклад повені й землетруси) та аварії. Спільними цілями було розробити ефективні стратегії для втручання у кризи, короткотермінової допомоги та довгострокових рішень, щоб полегшити страждання людей від усіх видів дисфункцій.

Межа, що розділяє шкідливу негативну поведінку, яка є незаконною, та цілком законну, яка призводить до погіршення здоров'я, збідності та інших соціальних проблем, є штучною та політично детермінованою.

Однак більшість віктимологів вважає, що в основі дисципліни повинна залишатися кримінальна віктимізація, щоб існували точні, легко визначені, чіткі мета та напрями для досліджень, висновків і методичних рекомендацій.

Консервативна тенденція у віктимології зосереджується насамперед на вуличних насильницьких злочинах. Головним принципом консервативної думки є те, що всі – і жертви, і правопорушники – повинні нести сувору відповідальність за

свої рішення та дії. Це створює акцент на самостійне прийняття захисних заходів, а не на державну допомогу. Потерпілі особи повинні нести особисту відповідальність за запобігання, уникнення, протидію від злочинних дій, а також захистити себе, свої сім'ї та свої будинки від нападів. Правопорушники ж повинні бути покарані від імені своїх жертв (відплата або просто відшкодування шкоди). До того ж таке покарання повинно діяти як подальше загальне стримування, щоб стати попередженням іншим потенційним правопорушникам, аби вони обдумали наслідки, перш ніж порушувати закон, а також конкретним стримуванням – проведенням індивідуальної профілактики як з правопорушником щодо недопущення нових злочинних проявів, так і з жертвами стосовно їх обачної та захисної поведінки.

Ліберальна тенденція окреслює, що сфера діяльності розширюється за межі вуличної насильницької злочинності, включаючи кримінальну шкоду, заподіяну особам необережними та корумпованими діями державних чиновників. Її основою є підтримка державного втручання з метою забезпечення справедливого ставлення та запобігання насильницьким проявам. Ця позиція сприяє появі зусиль, спрямованих на розширення механізмів «мережі безпеки» соціальної держави на зменшення потрясінь та втрат, спричинених різними нещасними випадками, а також злочинами. Щоб відновити заподіяну шкоду жертві, допомога повинна надаватися завдяки таким програмам, як державні компенсаційні фонди для жертв злочинів та стихійних лих, субсидовані програми страхування, кризові центри для допомоги жертвам зґвалтування та притулки для жінок, над якими чинили насильство. Деякі вільнодумці з ентузіазмом ставляться до експериментів, які замість того, щоб карати злочинців ув'язненням, намагаються змусити карати їх відшкодуванням шкоди своїм жертвам задля примирення сторін. Ця позиція вкрай дискусійна.

Радикально-практична тенденція має на меті продемонструвати, що проблема віктимізації виникає внаслідок експлуататорських відносин, які закладені в цілій соціальній системі. Тому сфера діяльності не повинна обмежуватися лише жертвами злочинної діяльності на вулицях. Слід провести розслідування, щоб охопити шкоду, заподіяну промисловими забруднювачами, власниками та керівниками небезпечних робочих місць, шахрайськими діями, репресивними та дискримінаційними діями правоохоронних органів та інших державних органів, установ. Жертвами можуть бути не окремі особи, а цілі групи людей, такі як працівники фабрик, групи меншин, споживачі та інші жителі мікрорайону.

З огляду на радикально-практичну тенденцію неоліберальної віктимології можна вважати те, що вона віддає перевагу вивченню очевидних менш суперечливих видів шкідливої поведінки, переважно актів насильства та крадіжок в особливо великих розмірах, замість більш фундаментальних проблем, що погіршують повсякденне життя, наприклад, незаконний розподіл багатства та організація державної влади призводить до злиденності, безпритульності, безробіття та інших соціальних проблем. Правова система та апарат кримінального судочинства вважаються частиною проблеми, оскільки вони насамперед захищають інтереси впливових груп та привілейованих класів.

Потрібно провести останню паралель між кримінологією та віктимологією. Як кримінологія, так і віктимологія не є добре захищеною сферою, що має

можливість для поступального розвитку. Бути кримінологом або віктимологом не є дуже престижним у нашому суспільстві. Проте через низку причин усе більша кількість людей витрачає час, енергію та кошти на вивчення віктимології та кримінології. По-перше, віктимологи отримують інтелектуальну користь, як і всі соціологи, формуючи уявлення про навколишній світ, аналізуючи життєві події, більш чітко розуміючи явища та глибше усвідомлюючи складні життєві ситуації. По-друге, люди отримують користь від занять, що розширюють їхній кругозір, дають змогу вийти за межі власного досвіду, звільнити їх від ірраціональних страхів і необґрунтованих занепокоєнь, а також допомагають подолати реакції фаталізму, емоційності та глибоких упереджень. По-третє, висновки, отримані в результаті теоретизування та дослідження, мають гуманістичне застосування, яке одночасно полегшує страждання інших людей і надає віктимологу відчуття задоволення.

Віктимологія, на перший погляд, може здатися не надто важливою дисципліною. Віктимологи не цікавляться такими явищами, як смерть, трагедія, біль, нещастя, горе. Звичайно, через свою запобіжну тенденцію віктимологія як дисципліна є природно-орієнтованою на світоглядні проблеми, однак віктимологи також беруть участь у подальшій позитивній та конструктивній діяльності, коли прагнуть знайти ефективні шляхи прискорення емоційного відновлення жертви, подолання негараздів, відшкодування фінансової шкоди, сприяння примиренню між потерпілою стороною та правопорушником і відновлення гармонії між собою.

Цінність віктимології полягає в її потенціалі стосовно покращення життя людства. Дотримання віктимологією принципу прагнення до об'єктивності не зменшує загального намагання дисципліни полегшити особі непотрібні страждання, спричинені злочинами та іншими негативними проявами.

Висновки. Не претендуючи на безапеляційність та безкомпромісність висловлених думок, зроблено спробу впорядкування змісту окремих категорій (понять) віктимології, подальше дослідження яких обумовлене декількома факторами, зокрема потребою вироблення узгоджених теоретико-методологічних положень формулювання змісту й розуміння викладених вище категорій кримінологічної віктимології; наукового обґрунтування розробки змісту державної концепції віктимологічної безпеки, що має не тільки наукове, а й важливе практичне значення.

Отже, до завдань віктимології належить вивчення не тільки осіб, які побували в ролі жертви, а й тих, хто ніколи не набував статусу безпосередньої жертви злочину. Метою таких досліджень є виявлення комплексу певних властивостей, здатних віктимально реалізовуватися у злочинних проявах, що, у свою чергу, дозволяє здійснювати віктимологічний прогноз як на індивідуальному, так і на масовому рівні. Завданням віктимології також є концентрація та осмислення особистості жертв / потерпілих у межах єдиної віктимологічної концепції про особу потерпілого. Вивчення жертв злочинів необхідно для вирішення багатьох проблем, насамперед пов'язаних з організацією їх фізичного захисту, проте не менш важливо на основі одержуваної інформації збагатити спеціальне запобігання злочинам заходами віктимологічного характеру.

Список використаних джерел

1. Karmen A. Crime Victims. An introduction to Victimology. Brooks. Cole. 1995. P. 19–21.

2. Давиденко В. Л. Віктимологія як галузь кримінологічної науки. *Європейські перспективи*. № 8. 2014. С. 118–121.
3. Hentig H. Remarks on the Interaction of Perpetrator and Victim. *The Journal of Criminal Law and Criminology*. 1941. V. 31. P. 303–309.
4. Hentig H. *The Criminal and His Victim*. Studies in the Sociology of Crime. New Haven : Yale University Press, 1948. P. 384–395.
5. Квашиш В. Е. Основы виктимологии. Проблемы защиты прав потерпевших от преступлений : монографія. М. : Nota Bene, 1999. 280 с.
6. Беккариа Чезаре. О преступлениях и наказаниях : пер. с итал. Киев : Ин Юре, 2014. 240 с.
7. Fattah A. Victimology: the ways of development. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1967. № 2. P. 113–124.
8. Джужа А. О. Віктимологічні засади запобігання злочинам в Україні: теорія та практика : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 416 с.
9. Джужа О. М. Запобігання злочинам: кримінологіко-віктимологічна парадигма : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 331 с.
10. Джужа А. О. Историчні передумови становлення та розвитку віктимології як науки про жертву злочину. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2017. № 1 (59). С. 105–111.
11. Вандышев В. В. Виктимология: что это такое? Л. : Знание, 1978. 19 с.
12. Луріджіо Е. Дж. Насильницька віктимізація в Сполучених Штатах: основні проблеми та тенденції. 2014.

References

1. Karmen A. Crime Victims. An introduction to Victimology. Brooks. Cole. 1995. P. 19–21.
2. Davydenko, V. L. (2014). Viktymolohiia yak haluz kryminolohichnoi nauky [Victimology as a branch of criminological science]. *Yevropeiski perspektyvy*. № 8. S. 118–121 [in Ukrainian].
3. Hentig H. Remarks on the Interaction of Perpetrator and Victim. *The Journal of Criminal Law and Criminology*. 1941. V. 31. P. 303–309.
4. Hentig H. *The Criminal and His Victim*. Studies in the Sociology of Crime. New Haven : Yale University Press, 1948. P. 384–395.
5. Kvashis B. E. (1999). *Osnovy viktimologii. Problemy zashchity prav poterpevshih ot prestuplenij : monografiya* [Basics of Victimology. Problems of protection of the rights of victims from crimes : monograph]. М. : Nota Bene, 280 s. [in Russian].
6. Bekkaria CHEzare (2014). *O prestupleniyah i nakazaniyah: per. s ital.* [About crimes and punishments: translation from Ital]. Kiev : In YUre. 240 s. [in Russian].
7. Fattah A. Victimology: the ways of development. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1967. № 2. P. 113–124.
8. Dzhuzha, A. O. (2017). *Viktymolohichni zasady zapobihannia zlochynam v Ukraini: teoriia ta praktyka : monografiia* [Victimological principles of prevention of crimes in Ukraine: theory and practice : monograph]. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav. 416 s. [in Ukrainian].
9. Dzhuzha, O. M. (2015). *Zapobihannia zlochynam: kryminoloho-viktymolohichna paradyhma : monografiia* [Preventing Crimes: Crimin-Victimological Paradigm : monograph]. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav. 331 s. [in Ukrainian].
10. Dzhuzha, A. O. (2017). *Istorychni peredumovy stanovlennia ta rozvytku viktymolohii yak nauky pro zhertvu zlochynu* [Historical prerequisites for the formation and development of victimology as a science about the victim of the crime]. *Problemy pravoznavstva ta pravookhoronnoi diialnosti*. № 1 (59). S. 105–111 [in Ukrainian].
11. Vandyshch, V. V. (1978). *Viktymologiya: chto eto takoe?* [Victimology: what is it?]. L. : Znanie. 19 s. [in Russian].
12. Luridzhio, E. Dzh. (2014). *Nasylnytska viktymizatsiia v Spoluchenykh Shtatakh: osnovni problemy ta tendentsii* [Violent victimization in the United States: Basic problems and trends] [in Ukrainian].

Dzhuzha Oleksandr,
Doctor of Law, Professor,
Honored Lawyer of Ukraine
(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1347-4937>

Tychyna Dmytro,
PhD in Law, Senior Researcher
(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9430-6101>

Syuravchik Valeriy,
PhD in Law
(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6376-779X>

STAGES OF FORMATION OF THE WORLD VICTIMOLOGICAL THOUGHT

The relevance of the article is due to the need to clarify the historical aspect, the genesis of victimology, as well as the content of its conceptual apparatus, the formulation of hypotheses and the improvement of its scientific tools. The concept of victimization is a reflection of essential means and relationships, phenomena and processes that are directly related to crime. The problematic aspects of the relatively complex nature of the conceptual apparatus of victimology have been identified, as a result of which a large number of concepts of non-legal origin in criminology are fraught with the danger of destroying the mechanism of legal assessments and conclusions on crime, its causes, the identity of the offender and the victim, and prevention measures. Elucidation of the historical aspect, genesis of victimology, as well as the content of its conceptual apparatus, is a dynamic process of reconciling hypotheses and positions, thoughts and views of criminologists, victimologists, lawyers, sociologists and psychologists, the results of which form the doctrinal basis of victimology. The stated positions are an attempt to somewhat streamline the diversity of scientific approaches to the content of individual elements of the subject of victimology, which, in turn, forms the motivation for further discussion of representatives of domestic and foreign criminological schools. Justification of the genesis and content of the conceptual apparatus of victimology, its individual theoretical provisions is an integral part of the development of the concept of combating crime and has not only scientific, but also important practical importance. Consequently, the tasks of victimology include the study of not only those who was the victim, but also those who have never acquired the status of a direct victim of the crime. The purpose of such studies are to identify a complex of certain properties capable of imported in criminal manifestations, which allows to carry out the victimological forecast for both individual and mass levels. The study of crime victims is necessary to solve many problems, especially related to the organization of their physical protection.

Key words: crime; criminology; victimology; historical aspects; genesis.

Надіслано до редколегії 28.05.2021
Рекомендовано до публікації 04.06.2021